

THE MODERN THEORY OF CONFLICT AND THE SOCIOLOGICAL VOLUNTARISM THEORY DOMINATION AND VOLUNTARY SERVITUDE -BRIEF CONSIDERATIONS-

Researcher Assist., PhD C., Nicolaie MĂNESCU
“Constantin Brâncuși” University of Târgu-Jiu

ABSTRACT. THIS ARTICLE MAKES A BRIEF PRESENTATION OF THE MODERN THEORY OF CONFLICT AND THE VOLUNTARISM SOCIOLOGICAL THEORY FROM A INEDITED PERSPECTIVE, IN CORRELATION WITH TWO CONCEPTS CONCERNING THE EXERCISING OF STATE POWER: THE DOMINATION AND THE VOLUNTARY SERVITUDE. THE SOCIAL CONFLICT IS DETERMINED BY DOMINATION AND THE VOLUNTARY SERVITUDE IS A FORM OF PASSIVE MANIFESTATION OF THE SOCIAL WILL. IN THE SOCIOLOGICAL RESEARCH APPROACH THE TWO NOTIONS ARE CONSIDERED VARIABLE AND ANALYZED IN TERMS OF INTERDEPENDENCE, DETERMINATION AND THEIR DYNAMICS. IN THE MODERN THEORY OF CONFLICT, THE CONFLICT IS ONE OF THE MAIN DETERMINANTS OF CHANGE PRODUCED BY THE VECTOR AND THE INTENSITY OF DOMINATION. THE SOCIOLOGICAL VOLUNTARISM THEORY PRESENTS THE SOCIETY AS BEING BASED ON THE WILL. BETWEEN THESE TWO THEORIES AND SOCIOLOGICAL ORIENTATIONS, AT THE INTERFERENCE BETWEEN CONFLICT AND THE WILL OF OBEDIENCE, THE AUTHOR PROPOSES A NEW APPROACH AND A NEW THEORY: THE THEORY OF VOLUNTARY SERVITUDE.

KEY WORDS: THEORY, CONFLICT, VOLUNTARISM, POWER, DOMINATION, VOLUNTARY SERVITUDE, SOCIOLOGICAL RESEARCH.

I. Abordarea sociologică a dominației în teoria modernă a conflictului

I.1. Despre conflict în postmodernism și calea spre o nouă paradigmă

Sociologia poate fi considerată ca o abordare pragmatică și științifică a studiului comunităților și grupurile umane, care poate fi tratată și din perspectiva relației dintre puterea de stat și societate.

Fundamentul empiric al cercetării îl constituie *observația*. Dacă un lucru nu este observabil ori efectele acestuia nu sunt observabile, atunci nu poate constitui obiectul cunoașterii științifice în mod direct. „Datele științei sunt fenomene și obiecte empirice. Ele există ca atare în lumea reală.” [1] Cercetarea empirică este totdeauna precedată de cea teoretică, teoria constituind punctul de plecare în demersul practic de cercetare.

Teoria se referă la relațiile dintre lucrurile pe care le observăm. De pildă, în cazul demersului nostru de cercetare, putem observa existența diferențelor de putere dintre diferitele grupuri și clase sociale sau dintre acestea și puterea de stat. Vom încerca să găsim răspunsuri la o

serie de întrebări legate de acest fenomen social și politic. Interesează în ce context se manifestă relația de putere dintre stat și societate, care este fluxul și refluxul acțiunii puterii și care sunt elementele care determină suportabilitatea sau, în sens contrar, insuportabilitatea care generează revolta, ce raporturi se nasc între puterea de stat și grupurile sociale, ce relație există între dominație și servitute. Suntem, de asemenea, interesați de felul cum influențează servitutea voluntară evoluția fenomenului dominației, stabilitatea sau instabilitatea puterii de stat, a instituțiilor și structurilor statului. Orice cercetare științifică se fundamentează pe cunoștințe anterioare acumulate și care se regăsesc în teorie. Cercetarea sociologică pornește de la teorie, se desfășoară în mod practic și revine cu elemente noi, inovatoare, la teorie, contribuind astfel la dezvoltarea cunoașterii.

Teoria reprezintă un set de relații logice ce se stabilesc între elemente inter-relaționale și care explică ce se întâmplă cu acestea în condițiile specifice date.

Paradigma se naște prin identificarea premiselor ontologice, epistemologice și metodologice ale cercetării. Cercetătorul poate fi ghidat, în demersul său științific, numai din perspectiva teoretică la care aderă. Problematika teoretică este legată în cazul nostru de manifestarea sau acțiunea socială a dominației și servituții voluntare și se încadrează, în cea mai mare parte, în parametrii teoriei funcționaliste și a conflictului dintre stat și societate dar și a schimbării sociale, pe larg abordată de teoreticianul *Ralf Dahrendorf* și sociologii americani *C. Wright Mills* și *Randall Collins*. Potrivit lui Dahrendorf, capitalismul, în măsura în care în prezent se mai poate vorbi de o societate capitalistă, a suferit schimbări majore în ultimele decenii față de cum era prezentat și perceput la începuturile dezvoltării teoriei cu privire la conflictul de clasă. Se poate spune că, acum, ne aflăm sub influența directă a unui nou sistem de organizare socială specific capitalismului dar care nu se identifică cu acesta. Capitalismul postmodernist sau *postcapitalismul* abandonează vechea structură de clasă generatoare de lupte sociale și conflicte și construiește o nouă structură de clasă diferită și diversă, care presupune un sistem fluid și atenuant al relațiilor de putere de tip globalist. Interesează, în acest sens, felul în care se exercită puterea în noua societate postcapitalistă. Sociologul german vorbește despre un sistem mult mai complex al inegalității și despre instituționalizarea conflictului de clasă în sfera de responsabilitate a statului cât și în cea economică. Teoria conflictului dezvăluie un adevăr incontestabil și anume că, fiecare societate ajunsă pe o anumită treaptă a evoluției, indiferent de forma ei de manifestare, va face obiectul procesului de schimbare. În acest punct, teoria conflictului cunoaște sensibile asemănări cu teoria determinismului social.

I.2. Puterea elitelor și teoria conflictului în postmodernism

Teoria conflictului susține că puterea este la fel de importantă ca și împărțirea aceluiași valori pentru menținerea societății. Conflictul este unul din principalii determinanți ai schimbării. O astfel de teorie intră în categoria macrosociologiei și sociologiei politice, unitatea de analiză fiind societatea în ansamblul ei dar și puterea, fapt ce permite, prin explicarea *pattern*-urilor sociale de dimensiuni mari, comparația unor societăți diferite sau a aceleiași societăți în perioade istorice diferite. În acest ultim caz, ne interesează, insistând asupra deosebirilor dar și asemănarilor, perioada în care societatea românească a fost marcată de regimul totalitar comunist și cea prezentă, a postcomunismului, considerată, după unele analize, un interludiu al democrației neconsolidată încă și nu o democrație autentică. Pornind de la aceste controverse, se justifică preocupările noastre privind cercetarea sociologică, teoretică și practică, a exercitării

puterii de stat în cadrul enunțat, al dominației și servituții voluntare. Suntem interesați, astfel, de a descoperi cât de departe sau aproape ne găsim de momentul rupturii și desprinderii de vechiul regim totalitar comunist, după un sfert de secol de exercitare a prerogativelor de putere ale noului stat democrat.

Teoreticianul german Ralf Dahrendorf și sociologii americani Charles Wright Mills și Randall Collins subliniază importanța conflictului în schimbarea socială determinată de vectorul și intensitatea dominației cât și de răspunsul la aceasta a societății considerată drept țintă a acțiunilor de dominare ale puterii. Perspectiva conflictului se orientează spre ideea că societatea este alcătuită din grupuri diferite care luptă ca să dobândească o parte mai mare din resursele limitate ale societății care pot fi bani, valori, putere sau prestigiu. În lumea reală, susține Dahrendorf, oamenii și grupurile sociale luptă pentru putere și bunăstare. „*O astfel de luptă constituie sursa schimbării. Dacă am inventa instituții de canalizare a luptei, am putea controla chiar procesele de schimbare. Aceasta cu atât mai mult cu cât schimbarea incontrollabilă, care este revoluția, distruge mai mult decât realizează.*” [2]

O astfel de instituție, propusă de noi, îndrăznim să credem, este *servitutea voluntară*. Ea dă sens și valoare unei societăți, are un caracter negentropic și poate fi, în permanență, un barometru valoros care ne indică unde anume se găsește societatea în raportul de dominație cu puterea.

La întrebarea: „De ce societatea ia forma pe care o are?”, teoria conflictuală încearcă să răspundă și să explice că acest fapt se datorează conflictului de interese dintre grupurile sociale iar societatea ia forma rezultatului acestui conflict dintre grupurile antagoniste. Conflictul este asemenea unei forțe care canalizează societatea într-o direcție sau alta. Servitutea voluntară nu numai că preîntâmpină conflictul dar îl și poate înlocui realizând o stabilitate și un echilibru social de lungă durată propice dezvoltării materiale și spirituale. Civilizațiile umane cele mai avansate și stabile sunt cele care promovează munca în colectiv, limitează individualismul și egoismul, indivizii conștientizează necesitatea propășirii întregii societăți, de unde și caracteristica specifică de atașament față de putere dată de servitutea voluntară.

În acest sens, există și vor exista „*neînțelegeri și conflicte, în orice moment, în sistemul social*” însă, intensitatea lor poate fi atenuată și ținută sub control. Ordinea socială este considerată ca un rezultat al constrângerii aplicate de grupul elitist aflat la putere dar servitutea înțeleasă ca necesitate și bună rânduială poate înlocui constrângerea sau cel puțin să o limiteze în așa măsură încât aceasta să nu genereze stări de revoltă socială. Puterea de stat, chiar și în aceste condiții noi propuse, nu își diminuează rolul de conducere și continuă să fie un factor important al ordinii sociale. Astfel, teoria conflictului devine și a consensului, cele două atitudini reflectând aspectele de manifestare a societății în relația cu puterea, *antikratismul* și *filokratismul* în relația de dominație și exercitare a puterii de stat. Aici intervine elementul de noutate pe care nu îl găsim la Dahrendorf și nici la alți teoreticieni ai conflictului. Conceptul introdus în ecuația de putere și dominație este cel al *servituții voluntare*, o variabilă indirectă, un determinant al voinței sociale ce influențează echilibrul social și contribuie la consolidarea structurilor de putere. Nu trebuie neglijate diferitele tipuri de servituți, în special cea manifestată ca răspuns și efect al constrângerii ce poate întreține starea de revoltă. Teoria conflictului este centrată pe conflictul dintre societate și puterea de stat, recunoaște conflictele de interese și forța care ține societatea laolaltă, în ciuda acestor tensiuni, dar nu identifică care sunt forțele centripete sociale care țin societatea strâns unită în jurul puterii. Cu atât mai puțin, nu este remarcată importanța servituții

voluntare ca manifestare dezirabilă care poate să contribuie la echilibrul social și stabilitatea puterii de stat. Dahrendorf este de părere că inegalitatea socială dintre bogați și săraci, un rezultat al acumulărilor de venituri pe seama sărăcirii celorlalți, rămâne în permanență o sursă de conflict. Bogăția dă putere și puterea dă bogăție. „*Distribuirea diferențiată a autorității* (ce urmează distribuirii puterii n.n.) *devine invariabil un factor determinant al conflictelor sociale sistemice.*” Autoritatea, susține teoreticianul, este un criteriu de formare a clasei, este legată de pozițiile sociale și nu de indivizi. Subordonarea și supraordonarea sunt produse de așteptare specificate de societate iar în cazul în care aceste roluri nu sunt respectate sunt impuse sancțiuni. Societatea este împărțită în clasa deținătoare a puterii, care comandă, și clasa care se supune celor care dețin puterea. Dominația și servitutea apar ca rezultat al acestui raport. Conflictul social trebuie să se refere la situații de luptă a intereselor între cei deținători ai puterii sau ai autorității și cei fără putere și dominați. Conflictul este la *Dahrendorf* o sursă generatoare inevitabil de schimbare socială și în același timp o cale de dezvoltare. Teoria conflictelor are multe din abordările problematice ale *funcționalismului structural* fiind legată de această teorie prin ideile sale despre sisteme, funcții și roluri. În general, teoria are puține asemănări cu marxismul. În plus, teoria conflictului are nevoie doar de o perspectivă macrosociologică. Sensul schimbării comportă o anumită orientare în favoarea și în interesul celor puternici. Conflictul cere schimbarea. Se poate vorbi de un conflict specific unei noi forme de exploatare de tip modern care asigură mult mai bine supremația puterii globale.

The Power Elite (Puterea Elitei) este o carte scrisă de sociologul *C. Wright Mills*, în cuprinsul căreia acesta atrage atenția asupra intereselor comune ale liderilor militari, corporatiști și politici și sugerează că cetățeanul obișnuit este un subiect social relativ lipsit de putere, dominat, supus și manipulat de către aceste entități. Membrii elitei globaliste a puterii dezvoltă conștiința de clasă dominantă și o comunitate de interese oligarhice în contradicție cu restul societății și a lumii. Autorul descrie mijloacele de putere contemporane ca ierarhii de stat controlate militar și financiar de marile societăți corporatiste. Supremația financiară dispune de corpul militar care, chiar dacă reprezintă o putere, rămâne o anexă a marilor corporații internaționale. Conflictul militar și războiul armat și economic reprezintă în prezent cea mai mare sursă profitabilă de afaceri. Sistemul bancar internațional împrumută necesarul de lichidități celor care investesc în războaie și urmăresc realizarea profitului. Viața socială devine o sursă pasivă supusă unei severe dominații fiind determinată și ghidată de noile elite ale puterii. Mills critică teoria echilibrului, care constituie o bază teoretică importantă a ideologiei americane contemporane, în ceea ce privește economia și rolul statului. Conform teoriei echilibrului, puterea de stat și economia sunt ținute în echilibru de interese concurente. Mills identifică o serie întreagă de inadvertențe ale acestei teorii. Echilibrul de putere ar trebui să implice egalitatea de putere, un fapt social inexistent. Echilibrul de putere al unei clase elitiste înseamnă pentru celelalte un dezechilibru de putere. Miezul interior al elitei puterii este format din vârfurile clasei elitiste care se împarte în cel puțin două părți/partide și care se succed la putere inversându-și între ele rolurile de factori de decizie și treptele decizionale în același sistem de putere ierarhic. În acest fel se menține structura de putere a elitei dominante. Odată cu extinderea, diversificarea și modernizarea mijloacelor de persuasiune cunoscute sub numele de "*înșelăciune în masă*", opinia publică a devenit ținta unor eforturi intense de monitorizare, manipulare, influențare și intimidare.

Pentru *Max Weber*, statul și economia, deopotrivă, creează condițiile favorabile pentru conflict. Un loc central în sistemul sociologic al lui Weber îl ocupă conceptele de *legitimare* și *legitimitate*. Potrivit acestuia, toate sistemele de opresiune trebuie să fie legitimize în scopul de a funcționa. În termeni weberieni, *statul* este cel care exercită un monopol asupra utilizării legitime a forței în interiorul unui teritoriu geografic specific. Statele naționale sunt organizate în jurul utilizării *legitime* a puterii. Puterea poate fi înțeleasă în termeni de legitimitate. Dacă *puterea* este definită ca fiind capacitatea de a determina pe oameni să facă ceea ce se vrea și le este impus de cei puternici, atunci *legitimitatea* este definită în funcție de dorința oamenilor de a face, aparent, ce vor, deși, ceea ce fac le este impus. Există o idee îndusă mulțimilor că puterea îi reprezintă și le slujește interesele. Între legitimitate și servitutea voluntară se naște un raport direct de interdependență. Legitimitatea asigură voluntarismul servituții iar servitutea voluntară asigură și conservă legitimitatea, în fapt *status quo*-ul în exercitarea puterii. Pentru ca orice sistem de dominație să fie viabil, condiția principală este ca oamenii să creadă în el și în cei care se găsesc la putere. Dacă oamenii nu cred în autoritatea de stat, ei vor fi obligați să creadă prin folosirea puterii constrângătoare. Utilizarea puterii coercitive presupune un nivel ridicat de mecanisme de control social, cum ar fi *monitorizarea și forța*, pentru a putea urmări dacă oamenii se conformează normelor și reglementărilor iar dacă nu se supun de bună voie, să fie forțați să o facă. Pentru a menține un sistem de dominație care nu se bazează pe legitimitate este nevoie de eforturi și costuri foarte mari, tehnologie modernă, forțe și mijloace de acțiune. Societatea poate răspunde pe moment din teamă, ca reacție la teroare, dar, pe termen lung, utilizarea mijloacelor de coerciție duce la un rezultat contrar obiectivului dorit și se încheie printr-o atitudine de refuz a supunerii, nesupunere civică și revoltă. Servitutea voluntară poate fi, în acest sens, o cheie de aur a sistemului de putere, de preservare a structurilor de putere în stat.

În 1974, sociologul american *Randall Collins* a publicat lucrarea intitulată „*Conflict Sociology*” (Sociologia conflictului). Scopul cărții a fost de a reuni toate propunerile formale și ipotezele pe care sociologia le-a acumulat despre conflictul social. Rezultatul final este un studiu care conține sute și sute de astfel de declarații. Această carte reprezintă cel mai sistematic efort întreprins vreodată pentru a explica științific teoria conflictelor. Autorul insistă asupra a patru puncte principale în sociologia conflictului:

„1. *Distribuția inegală a resurselor limitate produce un potențial conflict între cei care dețin puterea și cei care nu o pot controla;*

Liniile de bază ale celor trei tipuri de resurse limitate sunt date de Weber:

- *resurse economice*, care pot fi înțelese, în sens larg, ca toate condițiile materiale;
- *resurse de putere*, care sunt cel mai bine înțelese ca poziții sociale în cadrul rețelelor de organizare a controlului său;
- *statutul sau resurse culturale*, pe care Collins le înțelege ca fiind controlul asupra ritualurilor care produc solidaritate și simboluri de grup.

2. *Potențialele conflicte devin conflicte reale în măsura în care grupurile opuse se mobilizează.* Există cel puțin două domenii principale de mobilizare: în primul rând cea *emoțională*, *morală* și *mobilizarea simbolică*. Primul ingredient ține de ritualurile colective. Acesta este unul dintre principalele contribuții ale lui Collins la teoria conflictului. Grupurile nu au nevoie doar de bunuri materiale pentru a duce o luptă, ci și de anumite stări emoționale și simbolice.

Émile Durkheim apreciază cu rafinament că atunci când « *vom deveni capabili de sentimente, comportamentul de care suntem incapabili va fi posibil când vom pleca de la resursele noastre individuale* ». [3]

3. *Generează conflicte ulterioare conflictului.* În scopul de a activa un potențial conflict, părțile trebuie să aibă un sentiment de corectitudine morală. Ca rezultat, conflictele extrem mobilizate tind să aibă părți care se angajează în „*schimbul ritual de atrocități*». Acest lucru este, după cum spune Collins, negativ față de solidaritatea socială.

4. *Conflictele se diferențiază în funcție de resursele pentru mobilizare ce sunt utilizate.* Așa cum există două părți principale de mobilizare a conflictului, există două fronturi în cazul în care demobilizarea are loc. Pentru conflicte intense, pe termen scurt, resursele emoționale tind să fie importante, dar pe termen lung resursele materiale sunt factorii cheie.” [4]

Generarea unei noi teorii, care să ducă la o schimbare de paradigmă, ni se pare o pretenție mult prea mare. Comunitatea științifică, care trebuie să ducă la generarea unei noi teorii, obligă la concepte sensibile care să ducă la o schimbare de paradigmă, ceea ce presupune un efort conjugat al unei părți importante a comunității științifice în domeniu. Putem totuși, să contribuim la stimularea inițiativei unor cercetători consacrați care vor găsi aici, cu siguranță, elemente de noutate, care să le permită demararea și aprofundarea unui studiu de cercetare științifică laborios bazat pe experiență și de notorietate privind dominația, relațiile conflictuale și servitutea voluntară.

I.3. Trăsăturile perspectivei conflictualiste

Motivul principal al conflictului invocat de teoreticienii conflictului ar fi existența permanentă a unei competiții pentru resurse insuficiente, limitate. O astfel de justificare ni se pare, dacă nu bizară, cel puțin hazardantă și nedocumentată, aceștia uitând sau neluând în seamă că planeta deține suficiente resurse pentru a hrăni o populație dublă sau mai mare. Intervine însă, elementul determinant al conflictului care este egoismul și lăcomia. Cei care acumulează mijloace de subzistență peste necesarul firesc preferă să le arunce sau să le distrugă decât să dea surplusul lor celor lipsiți și înfometați. Există, în acest fel, permanent o mentalitate de clasă a celor care beneficiază de bunuri și resurse, care determină stratificarea societății în bogați și săraci. Pentru clasa avută această stare severă de discrepanță reprezintă însăși motorul societății de care ține dezvoltarea de ansamblu. Fără săraci nu pot exista bogații și invers. Sloganul revoluționar al egalității, fraternității și libertății nu reprezintă decât o chemare josnică prin care sunt mobilizate masele pentru schimbarea societății în folosul celor care devin noii îmbogățiți. O concepție despre o societate a bunăstării generale, nimic mai fals. O societate egalitară nu este decât o utopie, un concept pueril și de realizat. Resursele la care se fac trimiteri că ar fi limitate, sunt cu adevărat banii și puterea ca mijloace sigure de dominație. Banii dau puterea iar puterea distribuie în mod inegal și imoral banii. Insuficiența resurselor este o politică de stat a puterii. Direcționarea câștigului către anumite grupuri de interese și putere înseamnă în mod direct o pierdere pentru celelalte grupuri sociale, majoritare numeric, care sunt defavorizate. Sursa conflictului este, după opinia noastră, nu insuficiența resurselor ci politica de repartizare injustă a câștigului de către gruparea care deține puterea de stat. Lupta dintre grupurile sociale apare din nevoia reducerii nivelului avuției sociale concentrate în mâna unui grup restrâns al puterii și favorizat de putere. Interesul acestora din urmă este să mențină această stare cu orice preț chiar încălcând normele de ei edictate sau făcând apel la violență sau represiune. Lupta se dă între cei

care urmăresc schimbarea și cei care doresc menținerea *status quo*-ului. Teoreticienii conflictului consideră că dacă un grup câștigă, în mod inevitabil, pentru un alt grup există o potențială pierdere de bogăție și putere. Cei care dețin disproporționat cei mai mulți bani și putere vor folosi puterea pentru susținerea poziției lor privilegiate în așa fel încât să formeze sau să reformeze societatea în propriul lor avantaj. Astfel, societatea va fi caracterizată de normele juridice, morale și de conduită, care vor avantaja grupul sau grupurile dominante din acea societate. Nu există o singură moralitate ci există moralități atât de diferit și intens invocate. Dacă susținătorii teoriei funcționaliste sunt de părere că aceste inegalități sunt însăși sursa funcționării societății, conflictualiștii se întreabă: „dacă această inegalitate este funcțională, atunci pentru cine?” Aceste aranjamente, de care am făcut aici vorbire, pot fi funcționale dar nu pentru întreaga societate. Bogății controlează în mod direct legile și pot fi suprareprezențați în parlamente și guverne. Există totdeauna, sub o formă sau alta, chiar îmbrăcând forma așa zis democratică, posibilitatea ca un grup dominant să folosească avuția socială în avantajul său direct, să folosească banii publici și puterea, chiar forța, pentru a manipula societatea după propriile interese. Cu toate că nu face parte din curentul conflictualist, filosoful american, profesor de filosofie politică la Harvard, Statele Unite, *John Rawls*, lansează „o teorie a dreptății” văzută în concepția sa drept o „dreptate ca echitate”. Pentru acesta, inegalitățile sociale și economice sunt justificate dacă:

- posturile și pozițiile sunt deschise tuturor, în condițiile unei egalități corecte a oportunităților;

- sunt spre cel mai mare beneficiu al celor mai puțin avantajați membrii ai societății.

„ Trebuie spus că John Rawls se situează pe poziția acelor gânditori care definesc dreptatea ca *imparțialitate*, «în sensul că ceea ce e drept, decurge nu din considerarea punctului de vedere al unei sau altei persoane implicate, ci din formularea unei baze asupra căreia se poate cădea de acord odată ce se vor lua în considerare toate punctele de vedere ».” [5]

Liberalismul, considerat de conflictualiști o ideologie a inechității sociale, lansează în perioada postbelică o ramură doctrinară intitulată sugestiv „*liberalismul principial*”. Unul dintre reprezentanții săi, profesor de drept și filozofie la Universitatea din New York, a fost *Ronald Dworkin*. În lucrarea sa „*Taking Rights Seriously*” „formulează un punct de vedere (original) în problema de interpretare a legislației” reușind să interpreteze această problemă prin prisma „unui liberalism înnoit în următoarele direcții: Dworkin nu ezită să apere ideea după care drepturile sunt ale individului, chiar dacă ele sunt legate de instituții competente și chiar dacă ele sunt legate de scopul atingerii bunăstării generale și de experiența morală a unei comunități; o soluție viabilă în probleme legislative nu se poate atinge decât dacă, indivizii sunt luați drept purtători ai drepturilor, drepturile individuale fiind *tronfi* aflați în mâna indivizilor.” [6]

I.4. Conflictul, falsa conștiință și servitutea voluntară

Valorile ideologice ale grupurilor aflate în conflict vor fi totdeauna diferite și opuse. Grupul cel mai puternic, cel care va deține forțe și mijloace superioare, va fi dominant și va folosi puterea pentru a impune întregii societăți propria ideologie care susține ordinea dorită de putere. Grupurile dominate sunt obligate să accepte această ideologie și să creadă în suportul propagandistic al puterii, chiar dacă nu este în interesul lor să o facă. Conflictualiștii, începând de la *Karl Marx*, o numesc *falsă conștiință*. Tendința inerentă a societății este spre conflict și nu spre consens. În timp, grupurile dominate își vor fundamenta propria ideologie pe interesele de

clasă ale acestora. În cele din urmă, grupurile dominate ajung să înțeleagă că interesele lor sunt contradictorii cu cele ale grupului dominant. Conflictul nu presupune în mod obligatoriu violența. Conflictul neviolent este aproape permanent și caracterizează societățile în care puterea apelează la mijloace de persuasiune și coerciție moderate. Conflictul violent apare ca urmare a unei stări de nesupunere și insuportabilitate din partea celor dominați și ca rezultat al acutizării crizei sociale generate de factori politici sau economici. Se poate vorbi de o instituționalizare a conflictului, cu o dinamică ascendentă și rareori ușor descendentă. Este relevant faptul că numai grupurile dominante dezvoltă instituții ale conflictului cu scopul soluționării acestuia în favoarea propriilor interese. Grupurile dominate folosesc stimularea conflictului drept un mijloc de acțiune și de luptă dar nu vor înclina balanța niciodată în favoarea lor. Ei vor fi manipulați și revoluțiile vor fi deviate de la țelul propus și furate. Escaladarea conflictului duce inevitabil la depășirea cadrului instituțional și la violență. Teoreticienii orientării conflictualiste văd conflictul inevitabil și necesar din perspectiva schimbării sociale. Conflictul este un remediu pentru eliminarea aranjamentelor politice din structura puterii care instituie cu putere de lege drenajul banilor, bunurilor și valorilor către grupul dominant. Sursa schimbării sociale este văzută diferit de către funcționaliști și conflictualiști. Primii văd schimbarea ca venind din afara societății iar ceilalți din interiorul societății. Grupurile cu interese diferite se angajează în conflict iar rezultatul escaladării acestuia poate determina schimbarea. În acest proces al acțiunii sociale și politice, un rol esențial îl are determinantul social care este servitutea voluntară. *Servitutea voluntară* este o stare de acceptare a dominației puterii atunci când aceasta din urmă se manifestă în anumite limite acceptabile pentru grupurile dominate. Când dominația este intensă și devine excesivă, puterea tinde să îngrădească drepturile și libertățile cetățenești, recunoscute sau câștigate, atunci servitutea voluntară își pierde din consistență și în cele din urmă dispare. Lipsa acesteia determină puterea să impună o servitute forțată prin aplicarea mijloacelor de constrângere. O societate nesupusă este o societate neguvernabilă iar acest punct al nesupunerii civice și al violențelor este preambulul schimbării sociale. Dacă funcționaliștii au o tendință conservatoare, conflictualiștii sunt mai degrabă radicali, accentuând numai și numai pe o singură soluție de rezolvare a problemelor sociale divergente, cea a schimbării. Conservatorii susțin că ordinea și stabilitatea pot fi menținute pe când radicalii exclud această posibilitate. Pentru conflictualiști, procesul socializării servește interesele grupului dominant din societate fie prin sprijinirea practicilor și ideologiei dominante, fie prin dirijare socială. Ierarhia, conformismul și supunerea, sub forma servituții voluntare, sunt elemente care conservă valorile și regulile sociale existente la un moment dat în societate. Această practică, tactică și strategie a puterii, asigură *status-quo*-ul, inhibă schimbarea socială și se manifestă în avantajul unui grup care este privilegiat în societate. O atare acțiune politică a puterii ia forma dirijismului social. Altfel spus, indivizii grupurilor sociale dominate devin obiect al acțiunii propagandistice și conștiința acestora suferă modificări radicale menite să determine un anumit comportament de supuși ai grupului de putere dominant. În societate, fie ea și democratică, ierarhia favorizează apariția liderilor care vor lua deciziile importante în favoarea puterii și consolidării acesteia. Acțiunile considerate deviate, în sensul tendinței de nesupunere la normele și regulile existente, sunt dezaprobatate iar cei care le promovează sunt izolați sau chiar condamnați, fiind considerați dușmani ai societății sau poporului.

Teoria servituții voluntare se situează între aceste două orientări sociologice. Ea este una moderată dar nu exclude schimbarea atunci când puterea nu înțelege să folosească mijloacele

dialogului social și ale concilierii pașnice pentru a-și menține supremația în conducerea statului și a societății. Noi luăm în calcul nivelul de suportabilitate al dominației. Atâta timp cât acesta se menține în limite acceptabile pentru grupurile dominate, schimbarea nu este necesară și nu intervine ca o necesitate socială vitală. Când este atins pragul insuportabilității, servitutea voluntară dispare și este declanșată revolta. Teoria servituții voluntare dă o orientare reală și valabilă compatibilității celor două teorii consacrate. Servitutea voluntară este un barometru situat între conflict și consens social. În condiții diferite, date de cadrul social direcționat de putere, conflictul sau consensul pot fi predominante pe rând și pot determina o anumită voință și acțiune socială diferită. Cheia echilibrului social dată de teoria servituții voluntare este menținerea dominației între anumite limite operaționale benefice și dezirabile întregii societăți. Această teorie oferă o soluție prevalenței stabilității sociale și a echilibrului dacă se renunță la mijloacele coercitive în exces și la represiune, ca forme de violență extremă folosite pentru menținerea puterii. Conflictul violent în exercitarea puterii de stat reprezintă un element critic dar posibil de ocolit în viața societății. „Orice societate se caracterizează printr-un set de norme și valori care contribuie la stabilirea unor relații relative de echilibru și care sunt cuprinse în noțiunea generică de «*ordine socială*». Ordinea socială nu are un caracter definitiv, deoarece pot să apară conflicte de valori noi sau să fie pusă la îndoială legitimitatea anumitor norme și reguli cât și a grupului de putere care le promovează. Acest fapt este întâlnit în perioadele caracterizate de mișcări sociale, de trecere de la un sistem social-politic la altul.” [7]

II. Teoria voluntarismului sociologic în ecuația de putere dominație și servitute voluntară

II.1. Voința socială și servitutea ca manifestare voluntară

Teoria voluntarismului sociologic prezintă societatea ca fiind întemeiată pe baza voinței, considerând acest fenomen psihic drept elementul determinant și dominant al ei. Rațiunea și sentimentul, cum este cel de ură sau invidie, pot izola pe oameni, voința însă îi adună când au un scop comun, îi unește și îi ține grupați laolaltă. Voința omenească are anumite caractere ale ei, prin care se poate explica întregul ei mecanism. Voința și acțiunea omenească sunt dominate nu de procesul de cauzalitate universală ci de un anumit *scop*, având un caracter teleologic.

În viața omului apare mai întâi reprezentarea anticipată a unui lucru pe care voința trebuie să-l realizeze. Unde nu există un scop de realizat, nu există acțiune. Acțiunile omenești trebuie cercetate și înțelese în mod teleologic, cu ajutorul ideii de finalitate.

Ludwig Gumplowicz, unul dintre fondatorii școlii sociologice europene, vede voința socială numai ca o întindere a unei voințe individuale asupra altor voințe și susține că nu poate fi vorba de o voință generală sau comună a unui popor, căci nu există decât voințe individuale egoiste.

Sociologul austriac *Gustav Ratzenhofer*, considerând procesul social ca un raport de forțe între voințe individuale, deosebește un gen de *voințe active* sau *agresive* și altul de *voințe pasive* sau *defensive*. Exercițarea puterii politice într-un stat, ca și dominația, nu pot fi decât rezultate ale voinței active. Servitutea voluntară, în schimb, este rezultatul voinței defensive, neagresive și pasive a individului sau grupului de indivizi. O minoritate de oameni cu voință puternică supune pe ceilalți care sunt slabi și cu o voință pasivă. Statul se constituie dintr-o grupare politică deținătoare a unei voințe active, chiar agresive, care își direcționează voința în scopul obținerii puterii și menținerii ei cu orice preț, chiar prin folosirea metodelor și mijloacelor de constrângere

aplicate de instituțiile specializate ale puterii de stat. În felul acesta, deținătorul puterii, oricare ar fi el, impune voința sa celorlalți, formulând interesul său ca interes al colectivității printr-o așa-numită voință socială. Voința socială nu se poate identifica cu cea individuală ci, cel mult, s-ar putea considera uneori ca un compromis al voințelor individuale în raport cu valoarea forței lor.

J. J. Rousseau face deosebirea între *voința generală* și *voința tuturor*. Aceasta din urmă este o sumă, o adunare de voințe individuale, un fel de consens aplicabil în grupurile mici. Voința generală este mult mai mult, pentru că ea se impune tuturor. Această voință stăpânește pe indivizi, fiind baza oricărei societăți organizate contractual și a statului. Ea rămâne constantă și deasupra indivizilor. În voința socială nu stă pe primul plan concordanța voințelor tuturor indivizilor ci ea este voința unui tot colectiv. Așadar, voința socială nu este o sumă numerică a voințelor individuale și nici un rezultat al relațiilor acestor voințe. Statul este o organizație politică în care un număr restrâns de conducători hotărăște iar hotărârile lor sunt valabile pentru toți cetățenii care li se supun. Voința lor, care prin faptul că ei dețin puterea s-ar putea identifica cu voința socială, trebuie să fie acceptată de cetățeni pentru a fi valabilă căci, dacă aceștia nu-și dau asentimentul, se produc tulburări care ajung chiar la revoluție. Reprezentantii voinței sociale nu-și pot impune propria lor voință individuală prin teama de pedeapsă pe care o pot iniția și menține. Voința socială există, ca atare, ca o realitate care își are baza și în voințele individuale dar care există și mai presus de fiecare în parte, fiind o rezultată totală. Prin determinanții săi, voința socială este elementul esențial al conștiinței sociale, prin care se formează și trăiește societatea. Voința socială bine articulată și motivată poate fi orientată benefic spre progres.

Ferdinand Tonnies, cel mai important reprezentant al voluntarismului social, deosebește două feluri distincte de voință și anume: *voința speciei* (*Wesenswill*), o voință naturală în care este cuprinsă toată ființa omului, cu gândirea și afectivitatea sa, și *voința personală* (*Kurwille*), de natură reflexivă, conștientă, produsă de gândire. *Voința speciei* umane stabilește o unitate absolută a instinctelor, sentimentelor și dorințelor individului. Ea este o realitate naturală, existentă în noi, cu care ne naștem și de care nu ne dăm seama. Este „echivalentul psihologic al trupului omenesc sau principiul unității vieții”. Această voință este ceva vegetativ căci, deși devine psihică, ea are totuși o existență latentă care este prezentă și activează în om indiferent de conștiința lui. Este o voință pe care speța o transmite descendenților. Este cazul voinței ca nevoie de libertate, cât și a reversului legat de servitute care se poate manifesta ca supunere voluntară. Prin extensie, se poate vorbi în istorie chiar de popoare care nu pot trăi decât libere, de popoare care au dezvoltat mesianic atributul de stăpânitori ca și de popoare care au cultivat umilința și supunerea, chiar robia, ca mijloc de existență. *Voința personală*, distinctiv, are caracteristici cu totul diferite față de cea dintâi, căci aceasta este o voință conștientă de sine, produsă de gândire și variabilă după indivizi, care sunt călăuziți în toate acțiunile lor de scopuri și interese. Aici, găsim utilitatea proprie, egoismul, orgoliul, etc. Este felul prin care individul se poate emancipa. Dominația, în funcție de manifestare poate îmbrăca ambele forme de manifestare. Primul fel de voință este esențial și necesar pentru ceea ce Tonnies numește *comunitate* (*Gemeinschaft*), cel de-al doilea creează *societatea propriu-zisă* (*Gesellschaft*). Din acest punct de vedere, comunitatea este o unitate de viață în care legătura oamenilor se exprimă prin obiceiuri și amintiri comune pe care nu individul le-au stabilit ci tradiția le-a conservat și le-a impus cu literă de lege nescrisă pentru toți membrii grupului comunitar. Societatea propriu-zisă se bazează, din contră, pe hotărâri voite, norme scrise, pe interese conștiente și idei gândite. În acest caz, individul vrea el singur să se găsească împreună cu aceia cu care, în mod intenționat, urmăresc

același scop comun. Toate formele de societate au ca element esențial, constitutiv, *voința*, fie că ea se prezintă sub aspectul conștient al interesului, fie că apare în forma constrângătoare de voință a poporului, civilizației sau rasei. Societatea există numai acolo și atunci când există acțiune și scop. „Voința socială este la fel de reală ca și cea individuală, pornește de la cea individuală, pe care întotdeauna o depășește. Ea nu este o formă de mister și nu este o entitate metafizică. Societatea este o comunitate spirituală în care indivizii se unesc conștient în vederea realizării unor scopuri comune, este o organizare a vieții umane pentru toți și prin toți. De aceea, ea exercită *constrângere* asupra indivizilor care o compun.” [8]

REFERENCES

- [1] Mircea, Agabrian, *General Sociology*, Institute European, Iasi, 2003, pp.18-20
- [2] Ralf, Dahrendorf, *The Modern Social Conflict*, Humanitas Publishing House, Bucharest, 1996, p. 5
- [3] Émile, Durkheim, *Les formes élémentaires de la vie religieuse* (The Elementary Forms of Religious Life), KE Fields, Trans., Free Press, New York, 1912/1995, p. 212
- [4] Randall, Collins, *Conflict Sociology*, New York: Academic Press, 1974, pp. 56-61
- [5] Adrian, Gorun, *The Political Thinking and The Idea of Freedom - Fundamental Landmarks –* Bibliotheca Publishing House, Targoviste, 2006, p. 88 (Apud Adrian, Miroiu, *Theories of justice*, Alternative Publishing House, Bucharest, 1996, p. 21)
- [6] Adrian, Gorun, *The Political Thinking and The Idea of Freedom - Fundamental Landmarks –* Bibliotheca Publishing House, Targoviste, 2006, p. 92 (Apud Ronald, Dworkin, *Taking Rights Seriously*, Harvard University Press, 1977, p.11)
- [7] Sorin, M. Radulescu, *Homo sociologicus, Rationality and irrationality in human action* Șansa SRL Publishing House , Bucharest, 1994, p. 24
- [8] Andrei, Petre, *General Sociology*, Polirom, Bucharest, 1999, pp. 256-259